

Η ελληνική αντίστιξη του Οπενχάιμερ

Ένα μνημένο στα άγνωστα ελληνικά ατομικά πράγματα μάτι θα βρει στο κινηματογραφικό έπος του Κρίστοφερ Νόλαν «Οπενχάιμερ» αναλογίες και παράλληλες αντιστίξεις που παρουσιάζουν τοπικό ενδιαφέρον

Ο κορυφαίος Έλληνας πυρηνικός επιστήμονας Θεόδωρος Κουγιουμζέλης.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΧΕΚΙΜΟΓΛΟΥ 25.09.2023 • 11:19

Ένα μνημένο στα άγνωστα ελληνικά ατομικά πράγματα μάτι θα βρει στο κινηματογραφικό έπος του **Κρίστοφερ Νόλαν** «**Οπενχάιμερ**» αναλογίες και παράλληλες αντιστίξεις που παρουσιάζουν τοπικό ενδιαφέρον.

Ο πατέρας της ατομικής βόμβας, Ρόμπερτ Οπενχάιμερ, είχε γερμανοεβραϊκή καταγωγή και έκανε το διδακτορικό του στη

Γερμανία, την περίοδο που προηγήθηκε της ανόδου των ναζί και της δίωξης των Εβραίων. Ο κορυφαίος Έλληνας πυρηνικός επιστήμονας Θεόδωρος Κουγιουμζέλης γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Αϊβαλί, από το οποίο εκδιώχθηκε ως πρόσφυγας. Η εγκατάσταση του ναζιστικού καθεστώτος τον βρίσκει στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου και αργότερα στο ίδρυμα Kaiser Wilhelm της Χαϊδελβέργης –το σημερινό Max Planck–, όπου συνέχισε τη μεταδιδακτορική του έρευνα στην πυρηνική φυσική.

Ξεσπάει ο πόλεμος. Η πολεμική μηχανή των ΗΠΑ εμπιστεύεται στον Οπενχάιμερ τον ρόλο του Προμηθέα και τη δημιουργία της ατομικής βόμβας. Ήταν μια μάχη με τον χρόνο, καθώς οι ναζί, έχοντας θέσει επικεφαλής του αντίστοιχου προγράμματος τον νομπελίστα της Κβαντομηχανικής Βέρνερ Χάιζενμπεργκ, θεωρούνταν ότι ήταν κοντά στη δημιουργία του ατομικού όπλου.

Στην Ελλάδα συναντώνται παρόμοια μοτίβα σε απλούστερα πεδία. Κατά τη διάρκεια του πολέμου ο Κουγιουμζέλης –μαζί με τον καθηγητή Αχιλλέα Παπαπέτρου– τίθεται επικεφαλής ομάδας ραδιοερασιτεχνών της Κρατικής Ασφάλειας, με στόχο την κατασκευή ενός ραδιοανιχνευτή μυστικών πομπών του Αξονα στην Ελλάδα, κατάσκοποι του οποίου έχουν «σαρώσει» τη χώρα. Εργάζονται νυχθημερόν και μυστικά στο εργαστήριο του ΕΜΠ και παραδίδουν στην κυβέρνηση Μεταξά ένα προηγμένο σύστημα αντικατασκοπείας που συμβάλλει στην εθνική άμυνα.

Το 1945 ο Οπενχάιμερ, συντονίζοντας την ομάδα του Manhattan Project, η οποία απαρτίζεται από κορυφαίους επιστήμονες, ολοκληρώνει την πυρηνική δοκιμή «Trinity» και η ατομική βόμβα είναι πια γεγονός – λίγες ημέρες αργότερα θα δοκιμαστεί στη Χιροσίμα και στο Ναγκασάκι, προκαλώντας όλεθρο και καταστροφή. Δεν υπάρχει φυσικός στον πλανήτη που να μη συγκλονίζεται από αυτή την εφεύρεση, η οποία επιβεβαιώνει υποψίες και θεωρίες δεκαετιών που γράφονταν και σβήνονταν στον μαυροπίνακα.

Πρωτοπόρος

Τις ίδιες ημέρες ο Κουγιουμζέλης δημοσιεύει στα «Τεχνικά Χρονικά» το πρώτο επιστημονικό κείμενο για τη σημασία της διάσπασης του ατόμου στα ελληνικά και παθαίνει εμμονή: κινεί γη και ουρανό ώστε η διαλυμένη Ελλάδα να συμμετάσχει στην ατομική εποχή – μια χώρα με δελτίο, νομισματική διολίσθηση και εμφύλιο πόλεμο.

Παράλληλοι βίοι μεταξύ του πατέρα της ατομικής βόμβας και του θεμελιωτή της πυρηνικής φυσικής στην Ελλάδα, Θεόδωρου Κουγιουμζέλη.

Τα χρόνια περνούν, αλλά επιμένει. Ενάντια σε κάθε πρόγνωση, πείθει τα επιτελεία των Ενόπλων Δυνάμεων να ασκήσουν πίεση στην κυβέρνηση και οδηγεί τον στρατηγό Πλαστήρα να δεχθεί την είσοδο της Ελλάδας στο CERN –το μεγαλύτερο πυρηνικό εγχείρημα της Ευρώπης– και τη δημιουργία της Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας, κατά τα αμερικανικά πρότυπα. Μάλιστα συντάσσει μόνος του το σχετικό σχέδιο νόμου, την ίδια εποχή που ο Οπενχάιμερ προσπαθεί να προωθήσει ανεπιτυχώς την ιδέα της διεθνούς συνεργασίας για τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων, πρωτοβουλία που θα τον φέρει απέναντι στο βιομηχανικό – στρατιωτικό κατεστημένο των ΗΠΑ.

«Παιδί» αυτών των ζυμώσεων άλλωστε αποτελεί και ο ίδιος ο αντικομμουνισμός, το επίσημο δόγμα σε ΗΠΑ και Ελλάδα που βιώνουν αμφότερες το πνεύμα του Μακαρθισμού. Με τον «ψίθυρο» της κατασκοπείας υπέρ της ΕΣΣΔ, ο Οπενχάιμερ λοιδορείται από τους ιέρακες της Ουάσιγκτον και τον πανίσχυρο πρόεδρο της Αμερικανικής Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας, ναύαρχο Λούις Στράους, ο οποίος τον εκδικείται για τον δημόσιο εξευτελισμό του λίγα χρόνια πριν – τις ίδιες ημέρες που στην Ελλάδα ο υπουργός Αμυνας Παναγιώτης Κανελλόπουλος περνούσε επιτέλους από τη Βουλή το νομοσχέδιο του Κουγιουμζέλη για τη σύσταση της Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας.

Η έξοδος

Μερικά χρόνια αργότερα, η επιτυχία του Κουγιουμζέλη στη δημιουργία από το μηδέν του Κέντρου Πυρηνικών Μελετών «Δημόκριτος» προκαλεί φθόνο και ζήλο. Επίμονοι «ψίθυροι», που πιθανότατα προέρχονταν από το σκληρό παραστρατιωτικό σύστημα των επιγόνων του ΙΔΕΑ –μια ελληνική εκδοχή του Μακαρθισμού–, τον θέλουν «κομμουνιστή» και «ανατολίτη». Το 1961 βλέπει την πόρτα της εξόδου από τον «Δημόκριτο» και την Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας, που δεν θα είχαν γίνει ποτέ πραγματικότητα χωρίς τη δική του καθοριστική συμβολή.

Όταν, έπειτα από χρόνια στο περιθώριο, ο Οπενχάιμερ βραβεύεται από την Αμερικανική Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας για τη συμβολή του στην ανάπτυξη της ατομικής ενέργειας, ο Αϊνστάιν του λέει στην ταινία: «Δεν το κάνουν για σένα, το κάνουν για τον εαυτό τους». Πόσο απέχει αυτό από τα λόγια με τα οποία θα περιέγραφε την πορεία του ο Κουγιουμζέλης, 30 χρόνια μετά την αποπομπή του; «Κανείς προφήτης δεν αξίζει στην πατρίδα του».

Ο κ. Αχιλλέας Χεκίμογλου είναι ερευνητής και συγγραφέας του βιβλίου «Ατομική Εποχή».

ORPENHEIMER

ΟΠΕΝΧΑΪΜΕΡ